

**ПРИВРЕДНОПРАВНИ ОКВИР И
ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ ДРЖАВА
ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ**

**THE LEGAL FRAMEWORK AND THE
ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE
SOUTHEAST EUROPEAN COUNTRIES**

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
University Business Academy in Novi Sad
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

Нови Сад, 14. новембар 2019.

Зборник радова са Међународног научног скупа
„Привредноправни оквир и економски развој држава
Југоисточне Европе“ одржаног 14. новембра 2019. године у
Новом Саду, у организацији
Правног факултета за привреду и правосуђе
Универзитета Привредна академија у Новом Саду

Издавач:

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Рецензенти:

Др Мирко Кулић, редовни професор
Др Ненад Аврамовић, редовни професор
Др Милош Марковић, редовни професор
Др Радица Шиповац, редовни професор
Др Дарко Голић, ванредни професор
Др Предраг Мирковић, ванредни професор
Др Маријана Младенов, доцент
Др Јоко Драгојловић, доцент
Др Ненад Бингулац, доцент

За издавача:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Уредник:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Штампа:

Штампарија ФЕЉТОН, Нови Сад

Тираж:

250

ИСБН 978-86-6019-099-6

Научни одбор:

ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ – председник Научног одбора

Декан Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ЦАРИЋ

Председник Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРКО ЦАРИЋ

Ректор Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР НЕНАД АВРАМОВИЋ

Шеф Привредноправне и међународноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИЛАН ПОЧУЧА

Продекан за науку и развој и шеф Грађанскоправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ДУКИЋ - МИЈАТОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР АЛЕКСАНДАР РАДОВАНОВ

Професор Емеритус Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДУШАНКА ЂУРЂЕВ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЦАТИЕВ

Шеф катедре кривичноправних наука Руске академије за адвокатуру и нотаријат | Руска Федерација

АКАДЕМИК ДР НЕДЕЉКО СТАНКОВИЋ

Ректор Европског универзитета Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

АКАДЕМИК ДР БРАНКО ВУЧКОВИЋ

Председник Основног суда у Котору | Република Црна Гора

АКАДЕМИК ДР ВЕСНА ВУЧКОВИЋ

Судија Врховног суда Црне Горе | Република Црна Гора

АКАДЕМИК DR WOLFGANG RONRBACH

St. Elizabeth University of Health and Social Sciences | Austrija

ДОЦ. ДР ЈАН ЈАНАЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ДОЦ. ДР БРАНИСЛАВ ДУДИЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ПРОФ. ДР НЕЋО ДАНИЛОВИЋ

Редован професор Универзитет Никола Тесла у Београду и председник међународног удружења методолога друштвених наука у Београду | Република Србије

ДОЦ. ДР АЛБИНА АБИДОВИЋ

Доцент на Европском универзитету Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

ПРОФ. ДР РУДИКА ГМАЈНИЋ

Професор на Медицинском факултету у Осиеку и члан Хрватске академије медицинских наука | Република Хрватска

ПРОФ. ДР МИЛАН ЧАМПА

Ванредни професор на Факултету за здравствену негу Универзитета Ново Место | Република Словенија

ПРОФ. ДР СИМЕОН ГЕЛЕВСКИ

Професор у пензији на Правном факултету у Скопљу | Северна Македонија

PROF. DR ALEXIOS PANAGOPOULOS

University neapolis paphos Cyprus master studys in public law and administration | Kiparska Republika

ПРОФ. ДР МИЛОШ МАРКОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ

Продекан за наставу на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ИВАН ЈОКСИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДАРКО ГОЛИЋ

Шеф опште и теоријске катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ ОБРАДОВИЋ

Саветница декана на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

Организациони одбор:

ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ, доцент - председник Организационог одбора

ДР МАРИЈАНА МЛАДЕНОВ, доцент

ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ, ванредни професор

ДР САЊА ШКОРИЋ, доцент

ДР ЈЕЛЕНА СТОЈШИЋ ДАБЕТИЋ, доцент

ДР НЕНАД БИНГУЛАЦ, доцент

ДР МАРКО СТАНКОВИЋ, доцент

ДР ДАЛИБОР КРСТИНИЋ, доцент

МСР. ИСИДОРА МИЛОШЕВИЋ

МСР. ТАЊА ПРАШТАЛО, асистент

МСР. СТЕФАН ДИТРИХ, асистент

МСР. ВЛАДИМИР АВРАМОВИЋ

МСР. ДИЈАНА БОРЕНОВИЋ, асистент

Секретар:

МСР. ТАЊА ПРАШТАЛО, асистент

Др Борислав Гроздић, ванредни професор
Правни факултет за привреду и правосуђе
Универзитет Привредна академија у Новом Саду
e-mail: borislav.grozdic@gmail.com

Др Александар Стевановић
Правни факултет за привреду и правосуђе
Универзитет Привредна академија у Новом Саду
e-mail: dr.aleksandar.stevanovic@gmail.com

ЗНАЧАЈ МОРАЛА И РЕЛИГИЈЕ НА СУЗБИЈАЊУ КОРУПЦИЈЕ У ЗЕМЉАМА ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ

Апстракт:

У овом раду аутори ће анализирати питање – какав утицај моралне вредности успостављене путем религија у земљама југоисточне Европе, хришћанства (православље и римокатолицизам) и ислама, могу имати у борби против корупције. Представиће се индекс корупције у земљама југоисточне Европе према методологији глобалног барометра корупције организације Transparency International у последњих осам година. Анализираће се на који начин се третирају морал и вера у сузбијању корупције у Стратегији развоја југоисточне Европе и националним стратегијама за борбу против корупције земаља региона. У дугорочном процесу радикалне атеизације током социјалистичког/комунистичког периода у већини земаља југоисточне Европе одбацују се традиционалне, у основи религијом успостављене, моралне вредности, што за последицу има слабљење друштвених заједница и друштвену аномију. Закључак рада ће покушати да покаже, како би један од кључних фактора у борби против корупције требало да буде афирмација моралних вредности и норми садржаних у религијама.

Кључне речи: регион југоисточне Европе, морал, религија, корупција, сузбијање

УВОД

Корупција као симбол савремене глобализације и универзализације, јавља се као велика, пре свега унутрашња препрека економском развоју држава Југоисточне Европе (у даљем

тексту: ЈЕ). Ретка су друштва у којима корупција није велики друштвени проблем а регион ЈЕ је, на жалост, синоним за корупцију у Европи. Све што се предузима на сузбијању корупције у ЈЕ не даје ни изблиза задовољавајуће резултате.¹ Као сложен друштвени феномен корупција има своју економску, правну, политичку, културну, аксиолошку и етичку димензију. Као системска појава има своје дубоко утемељење у култури, традицији и системима земаља ЈЕ. У јавне декларације о антикорупцијским намерама политичких елита у земљама ЈЕ јавност скоро да више не верује. Правосудни системи земаља ЈЕ, који би требало да буду кичма антикорупцијске борбе, нису довољно независни, ефикасни и одговорни. За земље ЈЕ посебно је карактеристично напоредно одвијање међусобно супротстављених процеса глобализације и традиционализације.

Сузбијање корупције захтева један целовит приступ, који се, у начелу, остварује одговарајућим средствима и методама у виду *превенције* (која обухвата и *едукацију*) и *репресије* (откривање и санкционисање корупције). Познато је да најделотворније резултате даје комбиновање превенције и репресије, али ћемо се у овом раду, због релативне непознатости теме, фокусирати на *превенцију*, а у оквиру превенције преваходно на *морални чинилац*.

Као кључно, поставља се питање – да ли, како, зашто и шта се од морала може очекивати у сузбијању корупције? У досадашњим истраживањима, уколико се овај чинилац уопште и разматра (има схватања да јачање моралних вредности не може да допринесе сузбијању корупције), онда се то обично своди на уске оквире професионалне етике. Овај рад има за циљ да укаже на значај самог феномена морала у функционисању друштва и покуша да одговори на питање: у којој мери моралне вредности, које своје извориште имају у преовлађујућим религијама² у земљама ЈЕ, хришћанству (које

---

1 Пример само неких од мера које се преузимају. Преузето са: <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2005/03/Promocija-etike-i-borba-protiv-korupcije.pdf>, приступљено, 18.08.2019.

2 За појам *религије* у нашем случају није потребна њено најсвеобухватније одређење познатом дефинициом Ђуре Шушњића, према коме је религија: „Свако веровање у апсолутну и мистични моћ, од које човек зависи и која контролише његов живот и смрт, али на коју може утицати, ако се понаша на одређене начине; своја искуства са том моћи може да изражава на когнитиван, емоционалан, акцион и мистичан начин тј. у облику учења, обреда, заједнице верника или харизматске личности; стицање и изражавање искуства са том моћи има за њега одређено значење а за заједницу одређени значај јер би без тога његов живот и живот заједнице изгледао сасвим другачије.“ Будући да се у ЈЕ традиционално додирују и сучељавају, две светске, монотеистичке

обухвата православље и римокатолицизам) и исламу, могу утицати на сузбијање негативне појаве корупције?

Имајући у виду све проблеме око дефинисања, као и бројне покушаја њеног одређења³, у овом раду ће се под појмом *корупција* подразумевати садржај као што је одређен у *Националној стратегији за борбу против корупције у Републици Србији за период од 203. до 2018. године*, према коме је корупција: „однос који се заснива злоупотребом службеног, односно друштвеног положаја или утицаја, у јавном или приватном сектору, у циљу стицања личне користи или користи за другога“, односно, „злоупотреба овлашћења ради личне користи“ („*abuse of power for private gain*“)⁴.

Југоисточна Европа није у потпуности одређен појам. Најчешће се под њим подразумева простор, који се протеже дуж Јадранског, Егејског, Јонског, Мраморног и Црног мора а на север до река Саве и Дунава. У геополитичком смислу понекад обухвата и непосредно суседне области које се налазе северно од поменуте линије. Понекад се овај појам поистовећује са Балканским полуострвом. Државе које се најчешће убрајају у Југоисточну Европу и које ћемо обухватити нашим разматрањем су: Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарска, Грчка, Северна Македонија, Србија, Хрватска и Црна Гора.⁵ Осим наведених, у овај регион се

религије хришћанство (православље и римокатолицизам) и ислам, онда у наведеној дефиницији уместо „веровање апсолутну и мистичну моћ“, можемо рећи „веровање у Бога“; Šušnjić, Ђ., (2009). *Religija*, I, Beograd, Сigoја, стр. 50. ³ „Корупција постоји уколико дође до намерног нарушавања принципа непристрасности при одлучивању у циљу присвајања неке погодности“ (Вито Танци); „Корупција представља злоупотребу јавних овлашћења како би се стекла лична корист“ (Званична дефиниција Светске банке); „Злоупотреба службеног положаја (у јавном или приватном сектору) или политичке функције; коју одговорно лице врши ради сопствене користи или ради прибављања користи за другог и то на штету заједнице (корупција у јавном сектору) или предузећа (корупција у приватном сектору). До злоупотребе притом долази или из сопствене побуде или на предлог и наговор трећих лица“ (Bundeskriminalamt 2010). Илић, Г. Р., (priredio) (2007). *Корупција основни појмови и механизми за борбу*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, стр. 18, 19-21.

⁴ Закон о Агенцији за борбу против корупције, Службени гласник РС, бр. 86
⁵ У документу Стратегија „ЈИЕ 2020“, као радна дефиниција региона „Југоисточне Европе“ обухвата следеће земље: Албанију, Босну и Херцеговину, Хрватску, Косово* (Овај назив је без прејудуцирања статуса и у складу је са Резолуцијом Савета безбедности Уједињених нација 1244 и мишљењем Међународног суда правде о декларацији о независности Косова), Црну Гору, Србију и Бившу Републику Северну Македонију. Преузето са:

понекад убрајају и Кипар, Молдавија, Румунија, Словенија, Турска (источна Тракија), и спорне територије Придњестровље и Турска Република Северни Кипар.

КОРУПЦИЈА КАО ДРУШТВЕНА КОНСТАНТА

Етимолошки, корупција значи „покварењаштво“, (лат. соггиртио – поквареност, кварност, изопаченост, кварење, труљење, подмињивање, поткупљивање) подразумевајући, пре свега, морално покварењаштво.⁶ Суштина феномена корупције налази се у свесном кршењу вредности општег добра ради личне користи са позиција моћи, и феноменолошки је можемо непосредно везати за свесну одлуку, која за собом повлачи моралну и правну одговорност.

Постоји више међународних организација које се на светском ниво баве истраживањем корупције, као што су: Светска банка, Freedom House, Heritage Foundation, International Country Risk Guide (ICRG). Међународна организација Transparency International прати и анализира корупцију у целом свету, а распрострањеност корупције представља помоћу *индекса перцепције корупције*. У датој табели, према методологији глобалног барометра корупције организације Transparency International, представљена је корупција у земљама ЈЕ, у последњих осам година.⁷ Индекс говори о распрострањености корупције државних службеника и политичара. Користи се метод интегрисања секундарних података и истраживање се обавља у свакој земљи на основу неколико анкетања експерата у вези са питањима: распрострањеност злоупотребе власти са циљем личне користи; поткупљивост службених лица на државним положајима; исплата „мита“ за добијање државних пројеката, крађа државних средстава; оцена ефикасности мера против корупције.⁸

---

http://www.putevi-srbije.rs/images/pdf/strategija/jugoistocna_evropa_2020_srp.pdf, приступљено 15.08.2019.

⁶ Види шире: Благојевић, Срђан., Гроздић, Б., (2015) . Изградња образовног модула у систему одбране у функцији супротстављања корупцији, Војно дело 4, стр. 172-185.

⁷ Преузето са: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017, приступљено 20.08.2019.

⁸ Добрењков И. В., Исправникова, Р. Н., (2012) . Корупција – савремени приступи истраживању, Никшић, Филозофски факултет у Никшићу, стр. 24

Табела: Индекс корупције у земљама ЈЕ/место које заузима од укупног броја земаља

(у првом реду табеле су дати: година оцењивања /укупан број земаља који оцењиван; за Македонију постоје подаци само за 2017. и 2018. годину)

	2011./ 183	2012./ 176	2013./ 177	2014./ 175	2015./ 168	2016./ 176	2017./ 180	2018/ 180
1. Албанија	3.1/95	33/113	31/116	33/110	36/88	39/83	38/91	36/99
2. Босна и Херцеговина	3.2/91	42/72	42/72	39/80	38/76	39/83	38/91	38/89
3. Бугарска	3.3/86	41/75	41/77	43/69	41/69	41/75	43/71	42/77
4. Грчка	3.4/80	36/94	40/80	43/69	46/58	44/69	48/59	45/67
5. Македонија								37/93
6. Србија	3.3/86	39/80	42/72	41/78	40/71	42/72	41/77	39/87
7. Хрватска	4.0/66	46/62	48/57	48/61		49/55	49/57	48/60
8. Црна Гора	4.0/66	41/75	44/67	42/76	44/61	45/64	46/64	45/67

Анализом података из табеле могуће је успоставити релативно јасну слику о корупцији, као константи на простору ЈЕ. У периоду од анализираних осам година, позиције земаља на листи корупције претрпеле су незнатне промене (највише је напредовала Грчка, за 13 места), а неке су на тој листи и пале (Албанија и Србија⁹). Где се, између осталих налазе узроци ове чињенице?

При анализи потребно је посебну пажњу обратити на чињеницу, да су друштва у свим државама ЈЕ, које су укључене у истраживање (изузев Грчке), бивша социјалистичка друштва, која се налазе у процесу транзиције. Изузетно је важно, да се у овом случају уочи, да транзиција о којој говоримо није само економска транзиција, из једног у други привредно-политички систем, већ истовремено и транзиција вредности.

Окосницу деловања социјалистичког друштвеног система представљао је имплементирање атеистичко–анационалног концепта друштвених вредности, уз истовремено оштро (понекад и сурово) искорењивање већ постојећих. У том контексту, целокупан државни апарат коришћен је у функцији опште контроле друштва и појединца, а инструменти државе, као просвета, судство и органи безбедности њиховој индоктринацији и застрашивању. Социјалистичко друштво, као основни критеријум моралне вредности, поставља политичку подобност за коју су непосредно везани друштвени утицај и позиција моћи.¹⁰ Иако начелно усмерен ка остваривању општег добра, социјализам је, парадоксално, развијао модел коњуктурне личности, која у конкурентској борби за друштвени утицај, политичку подобност користи као средство за остваривање личне користи. На овај начин, у социјализму долази до снажног вредносног раслојавања, у којој аполитични људи најчешће остају привржени традиционалним вредностима, а друштвена елита развија сопствени морал, у којем се политичка подобност и друштвени утицај вреднују као циљ по себи. Будући да су средства наслеђеног друштвеног утицаја некадашњу социјалистичку елиту ставила у несразмерно повољнији положај у односу на огромну већину становништва социјалистичких земаља, транзиција из социјализма у капиталистички систем по правилу, доноси и њено нагло богаћење и трансформацију из социјалистичких

9 Извештај о спровођењу националне стратегије за борбу против корупције у Републици Србији и ревидираног акционог плана за њено спровођење за 2018. годину са оценом реализације свих активности, Ревидираног акционог плана од 2013. до 2018. године Преузето са: <http://www.acas.rs/wp-content/uploads/2019/04/ACAS-strategija-web.pdf>, приступљено 10.08.2019.

10 Стевановић, А., Номо fanaticus као модел савременог човека, Српска политичка мисао, бр. 2/2017.

руководилаца у будуће власнике друштвених добара. У моменту, када политичка подобност постаје излишна, као основну вредност у транзицији некадашња социјалистичка елита промовише личну корист. У том контексту, као основни узрок константне корупције у земљама ЈЕ могли бисмо да посматрамо систем вредности доминантне политичко–економске елите и одсуство средстава увођења другачијих моралних вредности.

КОРУПЦИЈА КАО МОРАЛНИ ФЕНОМЕН

Увек се изнова намећу следећа питања: Зашто би неко злоупотребавао своја овлашћења ради личне или партикуларне користи, на штету других суграђана, сународника, државе или неке друге заједнице? Зашто би неко ко доноси одлуке од општег значаја требало да поштује моралне принципе, чак и када је очигледно да му неморално поступање доноси већу корист?

На та питања сваки појединац дужан је да нађе сопствени одговор, али је веома битно уочити следећу чињеницу: начин на који ће неко поступити биће непосредно везан за оно што у шта он лично верује да представља највеће добро. Уколико верује да је задовољство основна вредност, своје чиновне подредиће том циљу. Када сматра да је лична моћ или материјално богатство или друштвени положај или сигурност оно чему треба тежити, своје поступке усмериће њиховом остваривању. На овај начин поступке појединаца можемо непосредно повезати са мотивима, који су везани и за вредности у које верују.

Ово питање директно је повезано са питањем функционисања морала као социјалног феномена. Свако друштво не представља само збир појединаца од којих је сачињено, већ и врло сложен скуп њихових међусобних односа, циљева и, што је најважније, вредности, које они сматрају исправним. У том контексту, морал можемо посматрати као друштвени феномен, путем кога се дефинишу вредности једне заједнице, одређује оно што се сматра исправним и неисправним, оно што се цени и осуђује и утврђује критеријум, којим се може проценити вредност нечије личности. Морал има незаменљиву друштвену функцију – да личне и партикуларне интересе усклади са општим и онемогући дисолуцију заједнице у скуп појединаца у међусобној колизији.

Један од основних проблема социјализма као друштвеног система био је у томе што су успостављање моралних вредности вршиле државне институције, и што се вера у моралне вредности

имплементирала као вера у државу и њене институције (пре свега руководиоце). Нестанак тог типа друштва изазвао је морални вакуум, у коме је, потпуно разумљиво, лична корист постала апсолутно доминантна вредносна парадигма.

Вредност једне заједнице мери се способношћу појединаца да се за њу жртвују. Када те способности нестане, друштво престаје да буде заједница у правом смислу те речи и постаје скуп међусобно супротстављених интереса појединаца и друштвених група. У таквом друштву, корупција сачињава, као што смо видели, саставни део друштвене стварности, јер је испуњавање личних интереса директно везано за позицију моћи и могућност друштвеног утицаја.

У том смислу, могућност искорењивања корупције може се непосредно повезати са способношћу успостављања другачије моралне парадигме, оне, која би развијањем свести о заједници и општим вредностима, онемогућила злоупотребу општих добара из личне користи. Парадоксално, да огромна већина припадника једне заједнице не прихвата себичност и личну корист као основну друштвену вредност, привилегована елита не би могла да злоупотреби своју моћ.¹¹ Базично гло из кога се корупција развија представља чињеница, да је негација општих вредности универзално прихваћена од стране свих слојева друштва.

Зато је једина могућност да се корупција у једном друштву искорени, долазак у стање у коме ће она доживети општедруштвену моралну осуду. Морални консензус заједнице у осуди корупције као друштвене појаве, представља нужан предуслов њеног правног санкционисања. И сада долазимо до кључног питања на које би требало одговорити: „На који начин је могуће успоставити промену моралних вредности у једном друштву?“.

МЕСТО РЕЛИГИЈЕ У УСПОСТАВЉАЊУ МОРАЛА – ЗАКЉУЧАК

Основни проблем социјалистичког морала садржао се у чињеници да је он, као основни морални ауторитет постављао државне институције, пре свега државне руководиоце. „Култ личности“,

---

¹¹ Пример реакције грађана Исланда у време економске кризе 2008. годину; видети: Legutko, J. A., Iceland's financial crisis in 2008. political, economic and social consequences, International Studies Interdisciplinary Political And Cultural Journal, Vol. 20, No. 1/2017, стр. 122.

као друштвени феномен, настао је управо из потребе да се у једној заједници успостави неоспорни морални ауторитет, из кога, би, као из свог извора проистицале друштвене вредности. Са нестанком социјалистичког друштвеног система откривају се и слабости овог „етатистичког“ морала. Он никада није био у стању да успостави заједницу у правом смислу те речи. Испоставља се да је идентитет у смислу националне припадности, у конституисању заједнице, био знатно јачи од државног идентитета, који је социјализам покушао да наметне. Све мултинационалне државе, које су припадале некадашњем социјалистичком друштвеном систему (СССР, Југославија, Чехословачка) у току транзиције су се распале, понекад и у грађанском рату. Социјализам, као друштвени систем очигледно није био у стању да успостави функционалну заједницу, а разлог за то се пре свега налази у немогућности да успостави општеприхваћен систем моралних вредности.

Сломом социјализма нестаје и држава као носилац неоспорног моралног ауторитета и општедруштвене контроле, а њену дотадашњу функцију, новонастали центри моћи преузимају у циљу остваривања непосредне личне користи. Из тог разлога, прву етапу транзиције карактерише огромно друштвено раслојавање и подељеност на малобројне, социјално-привилеговане добитнике и огромну већину оних, који у транзицији губе. Овај период карактерише експоненцијални раст корупције, криминала¹² и небезбедности, пораст сиромаштва и социјалне патологије и одумирање друштва и осећаја за општу корист.

Као противтежа овом процесу јавља се јачање црква и верских заједница, као и оријентисаност према вери у целини. Неоспоран утицај, који оне почињу да врше на заједницу, затомљен у социјализму, постаје све јачи и јачи. Моралне вредности, које исповедају верске заједнице, превасходно су оријентисане на грађење функционалних и добронамерних односа међу људима и успостављање међусобног поверења. Веома је значајно што се управо деловањем верских заједница у транзиционим друштвима на територији ЈЕ носилац моралног ауторитета поново успоставља, измештајући се из домена људских ингеренција у домен онога што је свето. Неупоредиве предности божанског моралног ауторитета налазе се пре свега у аутономији људске савести и поновном успостављању личне моралне одговорности, као и свести о постојању заједнице према којој је појединац одговоран. Будући да су и хришћанство и

---

12 Види шире: Fatić, A., et. al. (urednik) (2011). Društveni aspekti organizovanog kriminala, Beograd, Institut za međunarodnu politiku i privredu

ислам универзалне религије, оне целокупан људски род представљају као заједнице према којима појединац има моралну обавезу.¹³ Успостављањем ове универзалне моралне одговорности успоставља се снажна брана партикуларизацији личних интереса, јер се, грађењем друштвене свести, у први план поставља однос појединца и заједнице и остваривање личних повезује са остваривањем општих интереса. У том смислу, ни на који начин не може се узети као исправно мишљење М. Воска, који тврди да не треба гајити нека очекивања од морала у борби против корупције и главни недостатак види у томе што се савремени правни поредак, за који је карактеристична хипернормативна делатност законодаваца, не идентификује више ни са једном уочљивом и опипљивом заједницом са којом би могао да се идентификује и грађанин појединац на кога се правне норме односе.¹⁴ Ово мишљење, које у великој мери заиста важи за друштва тзв. Старе Европе у којој се секуларизација и одумирање религиозне свести развија као континуиран историјски процес од краја 18. века, не може се применити на друштва некадашњег социјализма. Оно што регион ЈЕ издваја из општеевропских оквира јесте константни раст интересовања за верско-религиозни домен.¹⁵

Из овога можемо извести посредан закључак, који се тиче прогнозе друштвених тенденција, укључујући и корупцију. Уколико једно друштво показује опипљиве показатеље континуираног развоја религиозне свести, за очекивати је да моралне вредности, које промовишу одређене верске заједнице у једном тренутку постану и општедруштвене вредности. У том смислу, за једну државу и друштво у транзицији, континуирани развој моралне свести у циљу обнове општих вредности постаје прворазредни задатак.¹⁶ Ако корупцију посматрамо као морални феномен, у смислу свесног кршења моралних норми (непоштења) злоупотребом службеног положаја ради остваривања личне користи, зар се само по себи, јачање моралних вредности и грађење моралне заједнице у једном друштву, не намеће као моћно средство превенције у њеном сузбијању?

---

13 Значајан и занимљив зборник који се између осталог бави питањем ислама и морала: Abedpour, S., et. al. (urednik) *Religija i etika*, (2015). Sarajevo, Institut „Ibn Sina“

14 Bock, M., (2013). О uzrocima korupcije i njenoj neminovnosti u savremenom društvu, u, Jovan Ćirić (priredio) *Борба против корупције*, Beograd, Institut za uporedno pravo, 11-19.

15 На попису из 2011. године само 80.053 особе на територији Републике Србије изјаснили су се као атеисти.

16 О томе посебно значајан текст: Велимировић, Н., (2003). *Не кради државу*, Ваљево, Манстир Лелић

Borislav Grozdić, PhD, Associate Professor
Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy in Novi Sad
e-mail: borislav.grozdic@gmail.com

Aleksandar Stevanović, PhD
Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy in Novi Sad
e-mail: dr.aleksandar.stevanovic@gmail.com

IMPORTANCE OF MORAL AND RELIGIONS ON THE SUPPRESSION OF CORRUPTION IN THE STATES OF SOUTH EAST EUROPE

Abstract:

In this paper authors will try to discuss topic – in what manner ethical values, established through main religious contexts (Orthodox Christianity, Roman Catholicism and Islam), can influence on suppression of the level of corruption in the South-East Europe. There will be presented index of corruption in the States of South East Europe according to the methodology of Global barometer of Corruption of the Transparency International organization. After that, will be analyzed in what manner religious and ethical values are treated in the Development Strategy of the South East Europe and National Anti – corruption strategies of the States of the Region. In the long-lasting process during communist/socialist period in the majority of the States of the South East Europe, traditional (established basically through religion) moral values were radically negated, which resulted in weakening of social integration and Anomie. In the Conclusion of the paper, authors will try to explain, why affirmation of the moral values and norms which are contained in religions are key-elements in the suppression of corruption.

Key words: *Region of the South East Europe, moral, religion, corruption suppression*

ЛИТЕРАТУРА

1. Abedpour, S., et. al. (urednik) *Religija i etika*, (2015). Sarajevo, Institut „Ibn Sina“, Sarajevo
2. Благојевић, С., Гроздић Б., (2015). Изградња образовног модула у систему одбране у функцији супротстављања корупцији, Војно дело, бр. 4, стр. 172-185
3. Vock, M., (2013). О uzrocima korupcije i njenoj neminovnosti u savremenom društvu u, Jovan Ćirić (priređio) Борба protiv korupcije, Beograd, Institut za uporedno pravo, 11-19.
4. Велимировић, Н., (2003). *Не кради државу*, Ваљево, Манстир Лелић
5. Добрењков И. В., Исправникова, Р. Н., (2012). Корупција – савремени приступи истраживању, Никшић, Филозофски факултет у Никшићу
6. Закон о Агенцији за борбу против корупције, Службени гласник РС, бр. 86
7. Пић, G. P., (priređio) (2007). Корупција osnovni pojmovi i mehanizmi za borbu, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu
8. Индекси перцепције корупције, (2019. Август 20). Преузето са: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017
9. Извештај о спровођењу националне стратегије за борбу против корупције у Републици Србији и ревидираног акционог плана за њено спровођење за 2018. годину са оценом реализације свих активности, Ревидираног акционог плана од 2013. до 2018. године. (2019. Август 10). Преузето са: <http://www.acas.rs/wp-content/uploads/2019/04/ACAS-strategija-web.pdf>
10. Lazić D., et. al. (urednik) 2005. Promocija etike i borba protiv korupcije, Banja Luka Transparency International Bosna i Hercegovina, (2019. Август 18). Преузето са: <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2005/03/Promocija-etike-i-borba-protiv-korupcije.pdf>
11. Legutko, J. A., Iceland's financial crisis in 2008. political, economic and social consequences, International Studies Interdisciplinary Political And Cultural Journal, Vol. 20, No. 1/2017, стр. 122.
12. Стратегија „ЈИЕ 2020“, (2019. Август 15). Преузето са: http://www.putevi-srbije.rs/images/pdf/strategija/jugoistocna_evropa_2020_srp.pdf
13. Стевановић, А., (2017). Номо fanaticus као модел савременог човека, Српска политичка мисао, бр. 2/2017.
14. Ćirić, J., (priređio) (2013). Zbornik radova Borba protiv korupcije – iskustva i poredenja, Beograd, Institut za uporedno pravo, стр. 11-19
15. Fatić, A., et. al. (urednik) (2011). Društveni aspekti organizovanog kriminala, Beograd, Institut za medunarodnu politiku i privredu
16. Šušnjić, Ђ., (2009). Religija, I, Beograd, Čigoja

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

347.7:330.34(4-12)(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп "Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе" (2019 ; Нови Сад)

Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе = The legal framework and the economic development of the Southeast European countries : [зборник радова са Међународног научног скупа "Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе", 14. новембар 2019. године у Новом Саду] / приредио Мирко Кулић. - Нови Сад : Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, 2019 (Нови Сад : Фелтон). - 767 стр. ; 24 cm

Тираж 200. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Резиме на енгл. језику уз већину радова.

ISBN 978-86-6019-099-6

а) Привредно право - Економски развој - Југоисточна Европа - Зборници

COBISS.SR-ID 331477767